

**Atsevišķas normas, kas noteic speciālās atļaujas pieejai valsts noslēpumam
anulēšanas kārtību, neatbilst Satversmei**

2017. gada 10. februārī Satversmes tiesa ir pasludinājusi spriedumu lietā Nr. 2016-06-01 “Par likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektās daļas, 13. panta trešās un ceturtās daļas atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam, 96. pantam un 106. panta pirmajam teikumam”.

Apstrīdētās normas

Likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piektā daļa:

“Nolēmumu par atteikumu izsniegt speciālo atļauju persona var pārsūdzēt Satversmes aizsardzības biroja direktoram 10 dienu laikā no dienas, kad tā uzzināja par šo nolēmumu. Satversmes aizsardzības biroja direktora lēmumu persona var pārsūdzēt 10 dienu laikā no dienas, kad tā uzzināja par šo lēmumu, ģenerālprokuroram, kura lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams. Tas nosūtāms izpildei valsts drošības iestādei.”

Likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta trešā daļa:

“Nolēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu, tās termiņa nepagarināšanu vai kategorijas pazemināšanu persona var pārsūdzēt šā likuma 11.panta piektajā daļā paredzētajā kārtībā. Laikā līdz galīgā lēmuma pieņemšanai personai tiek liegta pieeja valsts noslēpumam.”

Likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtā daļa:

“Ja amatpersonai vai darbiniekam, pamatojoties uz šā panta pirmās daļas 2. — 4.punktu, tiek anulēta speciālā atļauja vai netiek pagarināts speciālās atļaujas termiņš, tas ir pietiekams pamats uzskatīt, ka šī persona neatbilst ieņemamam amatam (veicamajam darbam), kas saistīts ar valsts noslēpuma izmantošanu vai tā aizsardzību. Šāda persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības, un turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju. Persona, kurai ir pazemināta speciālās atļaujas kategorija, pārceļama atbilstošā darbā vai, ja tas nav iespējams, izbeidzamas darba (dienesta) attiecības ar to.”

Augstāka juridiska spēka normas

Satversmes 92. panta pirmais teikums: „Ikviens var aizstāvēt savas tiesības un likumiskās intereses taisnīgā tiesā.”

Satversmes 96. pants: „Ikvienam ir tiesības uz privātās dzīves, mājokļa un korespondences neaizskaramību.”

Satversmes 106. panta pirmais teikums: „Ikvienam ir tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai.”

Lietas fakti

Lieta ierosināta pēc Raimonda Lazdiņa konstitucionālās sūdzības, kurā norādīts, ka sūdzības iesniedzējam ir anulēta speciālā atļauja pieejai valsts noslēpumam (turpmāk – speciālā atļauja), tāpēc viņam bija jāpamet valsts akciju sabiedrības drošības departamenta direktora amats.

Pieteikuma iesniedzējs ir pārsūdzējis Drošības policijas lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu Satversmes aizsardzības biroja direktoram, savukārt attiecīgo Satversmes aizsardzības biroja direktora lēmumu ir pārsūdzējis ģenerālprokuroram. Ģenerālprokurors pārsūdzēto lēmumu atstāja spēkā. Šis ģenerālprokurora lēmums nav pārsūdzams.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka likumdevējs, nosakot apstrīdētajās normās paredzēto kārtību, kādā tiek izskatīts jautājums par speciālās atļaujas anulēšanu, ir nesamērīgi ierobežojis viņa pamattiesības.

Pieteikuma iesniedzējs uzskata, ka tiek ierobežotas viņa tiesības uz privātās dzīves neaizskaramību, tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu atbilstoši savām spējām un kvalifikācijai, kā arī tiek ierobežotas viņa tiesības uz taisnīgu tiesu. Apstrīdētajās normās paredzētā kārtība nenodrošinot līdzvērtīgu iespēju principu un tiesības tikt uzklautam.

Tiesas secinājumi un lēmums

Par tiesībām uz privāto dzīvi

Satversmes tiesa secināja, ka neviena no apstrīdētajām normām, par kurām tika ierosināta izskatāmā lieta, ne tieši, nedz arī netieši neierobežo Pieteikuma iesniedzējam Satversmes

96. pantā noteiktās pamattiesības. [18.3] Tāpēc nav iespējams vērtēt apstrīdēto normu atbilstību Satversmes 96. pantam. [18.4]

Satversmes tiesa nolēma:

Izbeigt tiesvedību lietā daļā par apstrīdēto normu atbilstību Latvijas Republikas Satversmes 96. pantam.

Par tiesībām brīvi izvēlēties un saglabāt darbavietu

Satversmes tiesa vairākkārt atzinusi, ka Satversme tieši negarantē tiesības uz darbu, bet gan tiesības brīvi izvēlēties nodarbošanos un darbavietu. Personas tiesības uz darbu ietver tiesības saglabāt esošo nodarbošanos un darbavietu, kā arī tiesības turpināt šo nodarbošanos nākotnē. [20.1]

Satversmes tiesa secināja, ka apstrīdētā norma speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā ierobežo personas tiesības divējādi:

- 1) tā liedz personai tiesības saglabāt līdzšinējo darbavietu, jo pēc speciālās atļaujas anulēšanas persona vairs neatbilst vienai no kvalifikācijas prasībām un tā nevar pildīt savus pienākumus;
- 2) tā liedz atkārtoti saņemt speciālo atļauju, tādējādi ierobežo personas tiesības turpmāk brīvi izvēlēties darbavietu. [20.2]

Satversmes tiesa secināja, ka leģitīmais mērķis personai liegt saglabāt esošo darbavietu, kā arī turpmāk brīvi izvēlēties darbavietu speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā ir saistīts ar nepieciešamību aizsargāt sabiedrības drošību. Proti, likumdevēja mērķis bija novērst tādu iespēju, ka valsts noslēpumam piekļūst persona, kura varētu apdraudēt valsts drošības intereses. [23]

Par tiesībām saglabāt darbavietu

Satversmes tiesa secināja, ka ierobežojums, ar kuru speciālās atļaujas anulēšanas gadījumā persona nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai [25.1]; nepastāv personas tiesības mazāk ierobežojoši līdzekļi, kas sasniegtu leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē. [25.2]

Satversmes tiesa secināja, ka izskatāmajā lietā personas tiesības saglabāt darbavietu ir jālīdzsvaro ar valsts un sabiedrības drošības interesēm. Šajā gadījumā prioritāte piešķirama valsts un sabiedrības drošības interesēm, un ierobežojums attiecībā uz personas pamattiesībām saglabāt darbavietu ir samērīgs. [25.3]

Satversmes tiesa nolēma:

Atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnās daļas otro teikumu, ciktāl tas noteic, ka persona pēc galīgā lēmuma pieņemšanas par speciālās atļaujas anulēšanu nekavējoties pārceļama darbā, kas nav saistīts ar valsts noslēpumu, vai ar to izbeidzamas darba (dienesta) attiecības, par atbilstošu Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam.

Par liegumu turpmāk saņemt speciālo atļauju, kas ierobežo tiesības brīvi izvēlēties darbavietu

Satversmes tiesa secina, ka ir ierobežojums ir piemērots leģitīmā mērķa sasniegšanai. Tomēr ir iespējams aizsargāt valsts drošības intereses un sasniegt apstrīdētās normas leģitīmo mērķi tādā pašā kvalitātē, bet ar personas tiesības mazāk ierobežojošiem līdzekļiem, piemēram, paredzot likumā noteiktus gadījumus, kad pieļaujama atkārtota pretendēšana uz speciālo atļauju, vai termiņu, pēc kura beigām persona var noteiktā procedūrā atkārtoti pretendēt uz speciālo atļauju. [26]

Vispārējs beztermiņa liegums pēc speciālās atļaujas anulēšanas to saņemt atkārtoti nesamērīgi ierobežo personas pamattiesības, proti, tiesības brīvi izvēlēties darbavietu. [26]

Satversmes tiesa nolēma:

Atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 13. panta ceturtnās daļas otrā teikuma vārdus “un turpmāk tai ir liegts saņemt speciālo atļauju” par neatbilstošiem Latvijas Republikas Satversmes 106. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošiem no 2018. gada 1. jūlija.

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu

Lietā nav strīda par to, ka pieeja valsts noslēpumam neietilpst jebkura cilvēka tiesībās un valstij ir plaša rīcības brīvība, izvēloties pasākumus valsts noslēpuma aizsardzībai. Tomēr tas nenozīmē, ka valsts noslēpuma aizsardzības procesā netiktu ierobežotas tādas personu subjektīvās tiesības un likumiskās intereses, kuras noteiktas Satversmes 92. pantā. [28]

Tiesiskajā realitātē speciālās atļaujas anulēšana var ierobežot personas pamattiesības. Pēc Satversmes tiesas ieskata, personai Satversmes 106. panta pirmajā teikumā noteikto pamattiesību ierobežojuma gadījumā ir jābūt iespējai aizstāvēt savas tiesības Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošā veidā. [30]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu institucionālā nozīmē

Satversmes tiesai jāizvērtē, vai apstrīdētajās normās ietvertā kārtība, kādā pārsūdzami lēmumi par speciālo atļauju anulēšanu, nodrošina personai tiesības uz taisnīgu tiesu. Visupirms ir jāizvērtē, vai personai ir nodrošināta pieeja “tiesai” šā vārda institucionālajā nozīmē. [31]

Satversmes tiesa secina, ka valsts noslēpuma aizsardzības jomā ģenerālprokuroram ir ļoti plašas un daudzveidīgas pilnvaras [31.2.3]. Ģenerālprokurors ir tiesu sistēmai piederīga amatpersona, tomēr valsts noslēpuma aizsardzības jomā to nevar uzskatīt par tādu institūciju, kas atbilstu apzīmējumam “tiesa”. Tādējādi noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesā personai nav pieejama “tiesa” institucionālā nozīmē. [31.2.3]

Par tiesībām uz taisnīgu tiesu procesuālā nozīmē

Satversmes tiesai jāizvērtē arī tas, vai apstrīdētajās normās noteiktajā lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pārsūdzības procesā tiek efektīvi nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības. Ievērojot valsts drošības intereses, speciālās atļaujas anulēšanas procesā personai procesuālās tiesības var tikt nodrošinātas ierobežotā veidā, tomēr neatņemot tās pēc būtības. [32]

Tiesības tikt uzklautam ir vienas no procesuālajām tiesībām, kuras, lai gan ierobežotā veidā, tomēr jānodrošina personai arī speciālās atļaujas anulēšanas procesā. [33.1]

Personas tiesības tikt uzklautam ir saistītas ar tiesībām tikt informētai par apstākļiem, kas ir lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pamatā. Ierobežojumi personas tiesībām tikt informētai ietekmē personas iespējas pārrunu gaitā izteikt savu viedokli par lietas apstākļiem. Turklāt, arī iesniedzot sūdzību par lēmumu anulēt speciālo atļauju, personai var nebūt pieejama nepieciešamā informācija par to, kādas valsts drošības iestāžu šaubas tai jāatspēko, lai īstenotu savas tiesības tikt uzklautam. [33.3]

Satversmes tiesa secina, ka speciālo atļauju anulēšanas procesā, atsaucoties uz valsts drošības interesēm, tiek būtiski ierobežotas personas procesuālās tiesības, turklāt daļa no šā procesa nav noregulēta ar tādiem vispārsaistošiem normatīvajiem aktiem, kas būtu publiski pieejami. Proti, persona nevar iepazīties ar regulējumu, kas nosaka tās tiesības un to ierobežojumus, jo daļai šā regulējuma noteikts klasificētas informācijas statuss. [33.6]

Ja personas procesuālās tiesības nav nostiprinātas normatīvajos aktos, tad šo tiesību nodrošināšana tiek atstāta tiesību normu piemērotāju ziņā un ir atkarīga no viņu izpratnes par procesuālo taisnīgumu. Tādējādi personai netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajā teikumā noteiktās procesuālās tiesības. [33.6]

Tā kā personai tiek liegta pieeja tiesai šā vārda institucionālajā nozīmē un netiek nodrošinātas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam atbilstošas procesuālās tiesības, personai tiesības uz taisnīgu tiesu tiek liegtas pēc būtības. Lai šīs tiesības nodrošinātu un novērstu šaubas par to, vai lēmumi par speciālo atļauju anulēšanu ir pamatoti, to kontrole būtu jānodod atbilstoši leģitimītai neatkarīgai institūcijai. [34]

Satversmes tiesa nolēma:

Atzīt likuma “Par valsts noslēpumu” 11. panta piekto daļu un 13. panta trešo daļu, ciktāl šīs normas attiecībā uz lēmumu par speciālās atļaujas anulēšanu noteic, ka ģenerālprokurora lēmums ir galīgs un nav pārsūdzams, par neatbilstošām Latvijas Republikas Satversmes 92. panta pirmajam teikumam un spēkā neesošām no 2018. gada 1. jūlija.

Par apstrīdēto tiesību normu spēka zaudēšanas kārtību

Valsts drošības interešu dēļ nebūtu pieļaujama apstrīdēto normu atzīšana par spēkā neesošām no kāda brīža pagātnē vai no Satversmes tiesas sprieduma publicēšanas dienas. Šādā situācijā ir nepieciešams un pieļaujams, ka Satversmei neatbilstošās normas vēl kādu brīdi paliek spēkā, dodot iespēju likumdevējam pieņemt jaunu tiesisko regulējumu. [36]

Kamēr Saeima nav novērsusi šajā spriedumā konstatētos pamattiesību ierobežojumus, speciālo atļauju anulēšanas procesā attiecībā uz personas procesuālajām tiesībām piemērojami spriedumā paustie secinājumi, tostarp par personas uzklauššanu un informēšanu par apstākļiem, kas ir lēmuma par speciālās atļaujas anulēšanu pamatā. [36]

Satversmes tiesas spriedums ir galīgs un nepārsūdzams, tas stāties spēkā tā pasludināšanas brīdī.

Sprieduma teksts ir pieejams Satversmes tiesas mājaslapā:-

http://www.satv.tiesa.gov.lv/wp-content/uploads/2016/04/2016-06-01_Spriedums.pdf

---

Relīze sagatavota ar mērķi veicināt izpratni par Satversmes tiesā izskatāmajām lietām. Tā nav uzskatāma par nolēmuma daļu un nav saistoša Satversmes tiesai. Spriedumi, lēmumi un cita informācija par Satversmes tiesu atrodama tiesas mājaslapā www.satv.tiesa.gov.lv.

Ketija Strazda

Satversmes tiesas priekšsēdētāja palīdze

Ketija.Strazda@satv.tiesa.gov.lv

67830737, 26200580